

Politisk kronik

2. halvår 2000

Af Lars Bille, Institut for Statskundskab, Københavns Universitet

Det absolut vigtigste politiske tema i dette halvår var Danmarks forhold til EU. Den 28. september afholdtes folkeafstemningen om ophævelsen af det danske forbehold for at deltage i ØMU'en tredje fase, det vil sige afskaffelsen af kronen og indførelsen af den europæiske fælles mønt, euroen. Dertil kom efterfølgende forhandlingerne om en ny EU-traktat på EUs regeringskonference i Nice i december.

I løbet af foråret 2000 var der publiceret tre rapporter om Danmarks forhold til EU generelt og konsekvenserne ved en tilslutning til ØMU'ens tredje fase specielt. Den ene var regeringens rapport »Danmark og Euroen«, som ud fra et primært økonomisk baseret ræsonnement klart anbefalede en dansk tilslutning til euroen. Den anden var Dansk Udenrigspolitisk Instituts redegørelse om udviklingen i EU siden 1992 på de områder, der var omfattet af de danske forbehold. Dens konklusion var, at Danmark løb en alvorlig risiko for at blive reduceret til et B-medlem, hvis forbeholdene blev opretholdt. Begge disse rapporter gav således støtte til ja-sidens argumentation. Den tredje var rapporten fra Det Økonomiske Råds formandskab. Hovedbudskabet i den var, at de økonomiske konsekvenser ved et fuldt medlemskab af ØMUen var små og usikre, og at folkeafstemningen den 28. september derfor først og fremmest

handlede om de politiske perspektiver og knap så meget om økonomi. Den blev derfor opfattet og brugt som en støtte for nej-sidens argumentation. (se Økonomi og Politik nr. 3, 2000 side 80ff.)

Den 7. juli kunne pressen en uge inden den officielle offentliggørelse referere indholdet af endnu en rapport. Den var udarbejdet af forhenværende nationalbankdirektør Erik Hoffmeyer og professorerne Christen Sørensen, Claus Vastrup (begge tidligere økonomiske vismænd) og Jesper Jespersen. Rapporten var bestilt af Rådet for Europæisk Politik, et uafhængigt EU-debatforum nedsat på initiativ fra JuniBevægelsen, og hvis næstformand var Drude Dahlerup. Rapporten konkluderede blandt andet, at ved et ja til euroen ville den danske krone blive sikret mod spekulationsangreb, at råderummet for finanspolitikken ville blive større, at tilslutningen ville give mindre, men permanente økonomiske fordele i form af lavere rente, flere investeringer, kurssikring og ingen vekselgebyrer. Endelig fastslog den, at den eksisterende aftale mellem Danmark og Den Europæiske Centralbank ikke var en garanti mod spekulationer mod kronen. Jesper Jespersen afgav en mindretalsudtalelse, idet han fandt, at europoprojektet var uprøvet og usikkert, og at det derfor ville være en fordel for Danmark at vente med at tilslutte sig, indtil man havde

set, hvorledes projektet udviklede sig, ligesom han ikke vurderede, at der var grund til at tro, at det finanspolitiske råderum ville blive større inden for euroen. Det samlede indtryk af rapporten var dog, at den i alt væsentligt gav støtte til ja-sidens kerneargumenter. Tilfredsheden med rapporten blandt ja-partierne var ekstra stor, fordi den var kommet fra et råd, hvori som sagt også JuniBevægelsen var repræsenteret.

Endelig offentliggjordes den 12. juli en rapport fra Det Europæiske Råd om ØMUens politiske konsekvenser udarbejdet af en række danske og internationale forskere. Den fremlagde en række varierende og akademisk udviklede synspunkter på det europæiske projekts mulige udviklingstræk, og på de udfordringer EU-landenes velfærdsordninger og nationale demokratier stod over for. Den indeholdt ingen direkte anbefalinger, hvad der heller ikke havde været formålet med antologien. Et gennemgående synspunkt var, at der som følge af ØMUen ville finde en yderligere politisk integration sted i EU, og at Danmark ville få større indflydelse på denne udvikling ved at være med i euroen end ved at stå uden for.

For de tvivlende vælgerne er det tvivlsomt, om de fem rapporter havde bidraget væsentligt til en afklaring. Måske snarere tværtimod. De indeholdt en hel del kompliceret nationaløkonomisk stof, som nok kunne efterlade den forudsætningsløse borger i vildrede med, hvilke sammenhænge der var de væsentlige og rigtige. Alle rapporter indeholdt desuden mange skøn og vurderinger. Tilbage stod dog et hovedindtryk af, at euroafstemningen nok ikke så meget var et spørgsmål om økonomi, som det var et spørgsmål om politik. Og det var bestemt ikke uden betydning, fordi ja-sidens stærkeste argumenter ved de tidligere EF/EU-folkeafstemninger netop altid havde været de økonomiske, medens nej-siden altid havde fremhævet de politiske – og i deres øjne negative – konse-

kvenser af EU-projektet i form af en stedse stærkere bevægelse hen imod en egentlig politisk union. De økonomiske argumenter blev vel også svækket af det faktum, at det gik rigtig godt for dansk økonomi, selvom landet ikke – endnu da – var med i den fælles valuta. Det gik jo faktisk ganske glimrende uden for.

Ved at få debatten op til afstemningsdatoen til at handle om »politik« fremfor »økonomi« – selvom en sådan opdeling ikke har noget med virkelighedens verden at gøre – havde nej-siden vundet et vigtigt slag om dagsordenen. Det fremgik da også af meningsmålingerne, at nej-siden fortsat havde et forspring, da kampagnen for alvor gik i gang efter sommerferien.

Udover at de rent økonomiske argumenter efter offentliggørelsen af de forskellige rapporter ikke med sædvanlig styrke og troværdighed kunne fremføres af ja-siden, spillede det en rolle i nej-sidens argumentation, at den opfattede hele europoprojektet som et usikkert og uprøvet projekt. Hvorfor tilslutte sig noget som var usikkert, hvorfor ikke vente med at se hvorledes det udviklede sig, så kunne man jo altid senere gå med, hvis det skulle vise sig nødvendigt, lød ræsonnementet. Nej-siden appellerede således til den almindelige konserverende snusfornuft: Er du i tvivl, så lad vær. Denne form for tænkning fik yderligere næring af, at euroen på de internationale valutamarkeder oplevede et markant fald i forhold til først og fremmest dollaren, men også andre valutaer. Denne svækkelse af euroen havde formentlig den psykologiske virkning i mange vælgers bevidsthed, at europoprojektet netop derved kom til at fremstå som den usikre konstruktion, som nej-siden hævdede, den var. Hvorfor tilslutte sig noget som ikke engang de finansielle markeder havde tillid til? Så hellere se tiden an og se hvorledes det hele udviklede sig, og så eventuelt på et senere tidspunkt tilslutte sig, hvis det skulle vise sig at være fordelagtigt eller nødvendigt.

Der var i hvert fald ingen tvingende grunde til nu at afskrive sig muligheden for i al fremtid at kunne benytte sig af at føre en selvstændig dansk valutapolitik, hvis det i en eller anden fremtidig situation skulle vise sig at være det for dansk økonomi mest rigtige og fornuftige. Med andre ord, hvorfor smide et stykke værktøj væk fra værktøjsskassen, selv om man ikke ville bruge det lige nu, som det blev udtrykt. Det kunne jo være, at man fik brug for det senere.

Ja-siden anklagede nej-siden for ved en sådan argumentation at skabe alvorlig tvivl om viljen til at fortsætte den gennem mange år succesfulde fastkurspolitik. En sådan tvivl ville netop skabe usikkerhed om dansk valutapolitik og dermed åbne op for risikoen for en spekulation mod den danske krone. Og, hed det videre, hvis nej-siden alligevel ville bibeholde fastkurspolitikken, hvorfor så ikke tage den logiske konsekvens heraf og sidde med ved det bord, hvor beslutningerne om den europæiske rentepolitik blev fastlagt. Kun derved kunne Danmark øve indflydelse på de beslutninger, som landet, i kraft af den aftale der var med Den Europæiske Centralbank, alligevel var nødt til at følge, uanset om vi var med eller ej. Ved at stemme nej ville Danmark derfor miste indflydelse, ikke kun i eurosamarbejdet, men efterhånden også på andre områder af EU-samarbejdet. Danmark ville blive marginaliseret og gradvist reduceret til et B-medlem.

Dette blev selvfølgelig benægtet af nej-siden. Fastkurspolitikken skulle der ikke rokkes ved, men ville det også om 10, 20 eller 30 år være en fornuftig politik. Ved et ja til euroen ville Danmark for evigt have fraskrevet sig anvendelsen af en devaluering. Man ved hvad man har, man ved ikke, hvad man får. Argumentet byggede dermed klart den folkelige modstand, der ved de tidligere folkeafstemninger havde manifesteret sig mod, at Danmark afgav national selvbestemmelse. Økonomiminister Marianne Jelved søgte at imø-

degå påstanden om, at vælgerne havde en fortrydelsesret. Efter det radikale sommergruppemøde understregede hun nemlig kraftigt, at der ikke ville blive en anden gang. Det var ikke sådan, at vælgerne bare kunne stemme nej nu i vished om, at der inden længe ville komme en ny afstemning, hvor man kunne fortryde sit nej. Scenariet fra 1992 og 1993 ville ikke blive gentaget, fastslog hun.

At euroen faldt i forhold til dollar understøttede nej-sidens synspunkt om, at europrojektet var og blev et usikkert projekt. Det var vanskeligt for ja-sidens politikere at trænge igennem med modargumenter, uden at de måtte benytte sig af relativt komplicerede økonomisk-tekniske forklaringer, som det givetvis var vanskeligt for mange vælgere at følge. Hvor det ved de tidligere afstemninger var de økonomiske fordele for Danmark og sikringen af den danske velfærd, der havde været ja-sidens stærkeste argumenter, så var de nu blevet vendt imod den. Tilbage stod ja-siden med det mere uhåndgribelige argument, at Danmark skulle sidde med ved bordet for at sikre dansk indflydelse på beslutningerne og for at sikre, at Danmark ikke blev marginaliseret i EU.

Østrig-sagen var et problem for ja-siden. Den fandt sin afslutning under kampagnen. Menneskerettighedsdomstolen i Strasbourg havde udpeget tre vismænd til at undersøge den østrigske regerings tilslutning til de fælles europæiske værdier, især med henblik på mindretals, flygtninges og immigranternes rettigheder. Den 8. september offentliggjorde de deres rapport. De fandt heri, at graden af den østrigske regerings optagethed af især minoriteters, flygtninges og immigranternes rettigheder ikke var mindre, end den var i andre EU-lande, ja i forhold til minoritetsrettigheder var de østrigske normer på et højere niveau end i flere andre EU-lande. De fandt dog også, at FPÖ var et ekstremistisk parti, der anvendte og opmuntrede brugen af fremmedfjendske stemninger, som den østrigske regering burde

være klar til at inddæmme. På den baggrund anbefalede de tre vismænd, at de indførte sanktioner over for Østrig blev ophævet. Samtidig anbefalede de kraftigt oprettelsen af EU's egen overvågningsmekanisme af hvert enkelt medlemslands engagement og overholdelse af unionens fælles værdier, således at Rådet fremover kunne følge, vurdere og reagere i fremtidige tilfælde af lignende situationer i et medlemsland og dermed undgå, at hele situationen udviklede sig på den u hensigtsmæssige måde, som det havde været tilfældet i Østrig-sagen.

Den 10. september blev rapporten drøftet i Det Udenrigspolitiske Nævn. Konklusionen på mødet var, at sanktionerne skulle ophæves med det samme, og at Danmark var parat til at gå enegang, hvis det mod forventning ikke skulle lykkes at nå til enighed blandt de 14 EU-lande. Østrig-sagen skulle for alt i verden afsluttes inden den 28. september. Efter en fase med hektisk diplomatisk aktivitet, hvor især spørgsmålet om omfanget og graden af en fremtidig overvågningsmekanisme skabte problemer, nåede de 14 EU-lande den 12. september til enighed om at ophæve de diplomatiske sanktioner med Østrig. I overvågnings-spørgsmålet nåede de frem til et blødt kompromis, som sagde, at der var grunde til fortsatte overvejelser i EU om måden at forebygge, følge, vurdere og handle på i lignende situationer, og at en særlig årvågenhed måtte udvises over for FPÖ og den indflydelse dette parti havde på den østrigske regering.

Selvom Østrig-sagen blev bragt til en afslutning inden folkeafstemningsdatoen, havde hele dens forløb og udvikling efterladt det indtryk, at EU ville og kunne blande sig i et lille lands suveræne ret til selv at bestemme hvilken regering, der skulle dannes efter afholdelsen af et fuldt demokratisk valg. EU blev set som et projekt, der gradvist, men konstant førte til afgivelse af national selvbestemmelse og opbygning af en politisk union. Især Venstres politikere fremførte ofte, at det-

te »glidebaneargument« var en af de begrundelser, de oftest hørte anvendt af den stigende andel blandt Venstres vælgere, der agtede at stemme nej den 28. september.

Et tema, der efterhånden fik en fremtrædende plads i kampagnen, var nej-sidens påstand om, at en tilslutning til euroen på sigt ville lægge et pres på den danske velfærdsmodel. Det ville ikke i længden være muligt for Danmark at opretholde den særlige danske skattefinansierede velfærdsmodel, lød det. Dette kunne blandt andet føre til et pres for at ændre folkepensionen. I et interview i Jyllands-Posten den 23. august sagde Socialistisk Folkeparti's formand Holger K. Nielsen således: »Jeg vil ikke sige, at folkepensionen forsvinder i morgen, men det danske velfærdssystem vil komme under pres, hvis vi opgiver vores egen valuta. En fælles mønt vil logisk føre til en kraftigere politisk overbygning med fælles økonomisk politik, finanspolitik og socialpolitik...Det kan gå ud over både folkepensionen, efterlønnen og dagpengesystemet, som Danmark i dag fortrinsvist finansierer over skatten, mens en række andre lande bruger private forsikringsordninger.« Synspunktet blev støttet af JuniBevægelsens Jens-Peter Bonde, som mente, at uanset om det blev et ja eller et nej, ville de sociale ydelser komme under pres, men at presset ville blive kraftigere i tilfælde af et ja. Desuden erklærede han til Berlingske Tidende den 1. september, at hvis statsministeren var så sikker på, at folkepensionen kunne bevares, kunne han da bare komme med en underskrevet garanti. Også Dansk Folkepartis leder Pia Kjaersgaard argumenterede på denne måde. På partiets årsmøde den 2. – 3. september sagde hun blandt andet, at kun ved at bevare kronen og det forholdsvis lukkede danske solidariske system kunne det lade sig gøre, at danskerne i fremtiden kunne vide sig sikre på folkepensionen, på førtidspensionen og på efterlønnen.

Ved at så tvivl om bevarelsen af de danske velfærdsordninger efter en tilslutning til den fælles valuta var der ingen tvivl om, at nej-siden havde spillet et kampagnetema ud, som det måtte være altafgørende for ja-siden at få afvist og manet i jorden. Ja-siden var trængt i defensiven, udviklingen i meningsmålingerne viste et flertal for nej. Panikken begyndte så småt at brede sig for alvor blandt ja-partierne. På den baggrund lancerede den tidligere formand for Dansk Metalarbejderforbund Georg Poulsen den idé, at de store ja-partier gik sammen om en erklæring, hvori de garanterede, at folkepensionen ikke ville blive forringet ved et ja til euroen.

I en tale den 16. september på Socialdemokratiets kongres i Ålborg tog Poul Nyrup Rasmussen idéen op, idet han sagde, at regeringspartierne i det nye regeringsgrundlag, der ville blive vedtaget inden for få uger, ville slå fast, at den skattefinansierede folkepension – som den var kendt med grundbeløb og pensionstillæg – skulle være det sikre grundlag for både nuværende og kommende generationer af pensionister. Erklæringens indhold var aftalt med økonomiminister Marianne Jelved. I en tv-udsendelse den 17. september på DR1 gik Poul Nyrup Rasmussen i offensiven, idet han afkrævede Holger K. Nielsen et svar på, om han ville tiltræde en bred politisk aftale, der indeholdt en sådan sikring af folkepensionen, således at det spørgsmål ikke længere skulle være et diskussionstema i eurokampagnen. Holger K. Nielsen var ikke umiddelbart direkte afvisende, men stillede sig endog meget skeptisk over for værdien af en sådan garanti. Under alle omstændigheder ville han se aftalen, før han tog endelig stilling.

Forhandlingerne mellem partierne endte med, at Socialdemokratiet, Venstre, Det konservative Folkeparti, Det radikale Venstre, og Centrum-Demokraterne den 18. september indgik en skriftlig aftale om, at den danske skattefinansierede folkepension med

grundbeløb og pensionstillæg var det sikre grundlag for nuværende og kommende pensionister. Endvidere indgik det i aftalen, at partierne var frit stillede til at foreslå forbedringer, men at der uanset udviklingen i flertalsforholdene i Folketinget ikke uden enighed mellem aftalepartierne kunne gennemføres forringelser af folkepensionens grundbeløb og pensionstillæg eller skærpselser i tildelings- og udmålingsreglerne herfor. Partierne havde således givet hinanden en vetoet mod forringelser af folkepensionen.

Hermed var der givet – ikke en juridisk, selvfølgelig – men en politisk garanti, bag hvilken der stod et stort og bredt politisk flertal, og dermed var der en høj grad af sandsynlighed for, at den ville holde. En mere solid garanti kan man næppe få i den politiske verden. Men hvad hjælper det, når vælgerne generelt har ringe tillid til politikeres løfter, og netop troværdigheden blev et problem. Det benyttede Holger K. Nielsen sig af. Han begrundede Socialistisk Folkeparti's manglende tilslutning til aftalen med, at hans parti var et troværdigt parti, der kun sagde, hvad det kunne stå inde for, underforstået at partierne bag aftalen ikke var troværdige partier. Desuden fandt han aftalen for tynd, idet den for eksempel ikke indeholdt noget om andre velfærdsgoder som for eksempel dagpengene og kontanthjælpen. Alt i alt fandt han og med ham de andre repræsentanter for nej-siden aftalen uden værdi. Og dermed mere end antydede de også de specifikke troværdighedsproblemer, der hang ved statsministeren efter udstedelsen af hans efterlønsgaranti under valgkampen i 1998 og de efterfølgende ændringer af netop efterlønnen, der blev vedtaget ved finanslovsforliget i 1998.

Udover indgåelsen af en bred politisk aftale om folkepensionens urørlighed havde statsministeren også varslet, at han ville sende et brev til de andre EU-landes stats- og regeringschefer for at få dem til at love, at de ikke ville røre ved den danske folkepension.

Dette var et ganske usædvanligt og ikke tidligere set initiativ, som ville bringe dem i en umulig situation. Forbløffelsen i EU-hovedstæderne var mildest talt stor. Så efter pres fra egne embedsmænd og ikke mindst fra de andre ja-partier, som fandt initiativet både nyttesløst og skadeligt, meddelte Poul Nyrup Rasmussen på et vælgermøde den 19. september, at brevaktionen var afblæst. Men skaden var sket. Så hvad der skulle have været en styrkelse af ja-siden havde snarere fået den modsatte effekt. Det var ikke lykkedes ja-partierne at mane nej-sidens påstande om, at den danske velfærdsmodel ville komme under pres ved et ja til euroen, i jorden. Spørgsmålet forblev et tema i kampagnen.

Ugen inden afstemningen havde nej-siden et forspring på 8 procentpoint i Gallups løbende meningsmålinger. Slutspurten blev nu sat ind. Den 21. september præsenterede regeringen på et pressemøde en beregning, der viste, at et nej ville koste Danmark et velfærdstab på 20 milliarder kroner over 10 år. Desuden varslede regeringen, at den ville nedsætte en såkaldt task force-gruppe, der skulle udarbejde et katalog over mulige økonomiske indgreb, hvis et eventuelt nej nødvendiggjorde hurtige indgreb. Og for første gang under hele kampagnen, ja for første gang overhovedet i forbindelse med folkeafstemningerne, afholdt alle fem partiledere fra ja-partierne et fælles pressemøde den 24. september. Der kom ikke nye argumenter på bordet. Det nye var, at de overhovedet sad sammen, for hidtil havde det ikke kunnet skjules, at interne stiklerier og rivninger, taktisk betonedede indenrigspolitiske hensyn, beskyldninger og ansvarsplaceringer havde været til stede i deres kampagner og indgået i deres udtalelser til pressen. Nu nikkede de bifaldende til hinandens indlæg, også da Anders Fogh Rasmussen rettede en direkte appel til Venstres vælgere om, at et ja til euroen ikke var en glidebane hen mod en stærk politisk union.

Nej-siden var ikke imponeret. Holger K. Nielsen fandt, at der var en enorm tillidskløft mellem disse fem partiledere, der alle var løbet fra så mange løfter i EU-politikken gennem årene, at over halvdelen af befolkningen ikke længere troede på dem. JuniBevægelsen omtalte dem som et »tæskehold«, der skulle banke vælgerne på plads. Og således forløb de sidste dages kampagne. De sidste kroner på kampagnebudgetterne, som i pressen blev anslået til at ligge i størrelsesordenen 38 millioner på ja-siden og 14 millioner på nej-siden, blev brugt. Ingen kaniner blev trukket op af hatten. Ja-siden hentede noget ind på nej-siden i meningsmålingerne. Den 28. september pegede de på dødt løb.

På den baggrund var afstemningsresultatet overraskende klart: Nej-stemmerne udgjorde 53,2 procent af de afgivne gyldige stemmer, ja-stemmerne folgelig 46,8 procent. Set på baggrund af de 76,2 procent, der havde deltaget i afstemningen i 1998 om Amsterdamtraktaten var valgdeltagelsen denne gang bemærkelsesværdig høj: 87,6 procent af de 3.999.325 stemmeberettigede havde afgivet deres stemme. Ikke siden afstemningen i 1972 (90,4%) havde deltagelsen ved en folkeafstemning været så høj. Det var også bemærkelsesværdigt, at der var et nej-flertal i samtlige amts- og storkredse på nær i Frederiksborg og Ringkøbing. Den geografiske forskel, der tidligere havde været i fordelingen mellem ja og nej, var udlignet.

Videnskabelige analyser af afstemningen er endnu ikke publicerede, men de undersøgelser aviserne bragte fra de forskellige analyseinstituttet bekræftede i store træk det kendte billede af danskernes holdninger til EU. Politiken offentliggjorde en Vilstrup-analyse den 15. oktober. Af den fremgik det, at 37 procent af de vælgere, der stemte nej, gjorde det, fordi de ikke ønskede, at EU-samarbejdet udviklede sig i retning af en yderligere politisk integration. Unionsmodstanden har altid været og var altså fortsat stærk blandt danske

vælgere. 23 procent stemte nej for at bevare den danske identitet, som en selvstændig dansk krone jo blev opfattet som symbolet for. Endelig angav 23 procent, at de stemte nej, fordi de havde en grundlæggende mistilid til EU-projektet i sin helhed. På ja-siden angav omkring 50 procent, at de stemte ja for at sikre den danske indflydelse i EU og for at sikre, at Danmark ikke kom til at stå udenfor. 23 procent af ja-vælgerne angav ønsket om at få mere politisk integration i EU som begrundelse, medens de samfundsmæssige og økonomiske fordele kun blev nævnt af 11 procent som afgørende. Det sidste tal kan nok overraske i betragtning af den vægt økonomien har spillet ved tidligere afstemninger. I en situation, hvor selv oppositionen havde måttet erkende, at det gik godt for dansk økonomi, har de økonomiske hensyn, isoleret set, ikke spillet den vante rolle, selvom de nok har gjort sig gældende blandt de vælgere, der angav, at Danmark ikke kan stå uden for, men derimod skal gøre sin indflydelse gældende for at varetage danske interesser.

Opinionsinstitutternes analyser viste desuden, at jo længere uddannelse og jo højere indkomst desto større ja-procent. Nyt var det, at de ældre var blevet væsentligt mere EU negative – måske en konsekvens af pensionsdebatten – samt at godt en fjerdedel af Venstres og Det konservative Folkepartis vælgere havde stemt nej. Det var således ikke længere kun Socialdemokratiet, der havde problemer med at overbevise sine vælgere om at følge partiets anbefaling, selvom det denne gang var gået lidt bedre for Socialdemokratiet, idet »kun« godt 40 procent af dets vælgere stemte nej. At mange vælgere virkelig havde været i tvivl fremgik af, at omkring 300.000 først traf deres endelige beslutning på valgdagen eller endog så sent som i selve stemmeboksen.

Afstemningen viste, at Danmark havde et demokratisk problem, som bestod i, at 77% af vælgerne stemte på partier, som anbefalede et

ja, men kun 47% af de selvsamme vælgere havde besluttet at sætte deres kryds ved ja. Hvordan man end vender og drejer det, er en så stor afstand mellem de folkevalgte og vælgerne et alvorligt demokratisk problem. Hvordan det er opstået kan der givetvis anføres mange forklaringer på.

En af dem kan være, at EF/EU spørgsmålet lige siden 1972 har været kilden til alvorlig intern uenighed i mange af partierne og de har så i stedet for at tage de nødvendige opgør i partiet, valgt at løse den ved at lægge stridspunktet ud til folkeafstemning. De har kastet ansvaret fra sig. En konsekvens af de partiinterne uenigheder har også været, at partierne af frygt for at uenigheden skulle udvikle sig yderligere, har underbetonet de politiske udviklingsperspektiver, der til forskellige tidspunkter tegnede sig i det europæiske samarbejde. Den politiske vision blev neddroset og det nære, især det økonomiske og nationalegoistiske, blev fremhævet. Det gav bagslag den 28. september.

En anden forklaring kan være, at partistrategerne har kunnet se, at der var stor afstand mellem det, som partiledelsen mente, var den rigtige EF/EU-politik og så den opfattelse, der herskede blandt en stor del af partiets vælgere. Af frygt for at det kunne komme til at koste dem stemmer, har de derfor undladt at inddrage EU-politikken som et centralt tema i valgkampene op til folketingsvalgene. EU var ikke et spørgsmål, som vælgerne skulle tage stilling til ved folketingsvalg, blev det sagt. Det skulle de først gøre, når der var folkeafstemning. Disse partier har således selv bidraget til, at vælgerne har fået den forkerte opfattelse, at EU-politikken var noget, der kunne isoleres som en enkeltsag, de kunne tage stilling til fra tid til anden. Og dermed var vejen banet for, at der kunne opstå en stor afstand mellem folketingsflertallet og flertallet blandt vælgerne.

En tredje forklaring kan søges i JuniBevægelsens og Folkebevægelsen mod EU's ageren. Selvom de omtaler sig selv som folkelige bevægelser, så er og bliver de politiske partier på linie med de andre politiske partier. De opstiller kandidater til Europaparlamentet, er repræsenteret i selvsamme parlament og modtager offentlige tilskud derfra til deres aktiviteter. Desuden – og det er det vigtigste i denne sammenhæng – har de privilegeret adgang til det magtfulde TV-medie, hvor de deltager helt og aldeles på lige fod med de andre politiske partier i form af selvstændige præsenteringsudsendelser og taletid i afslutningsdebatterne. JuniBevægelsen og Folkebevægelsen mod EU mangler derfor at tage den fulde konsekvens af deres status og ansvar og erklære sig villige til at lade sig indvælge i Folketinget, så deres synspunkter kan blive repræsenteret der.

Kampen om fortolkningen af afstemningsresultatet viste med al ønskelig tydelighed nødvendigheden heraf. Hvad var nemlig det videregående politiske signal vælgerne sendte med hensyn til den fremtidige danske EU-politik ud over den kendsgerning, at et flertal den 28. september ikke på det tidspunkt ønskede at deltage i ØMUens tredje fase?

Ret beset er det ikke så mærkværdigt, at en sådan fortolkningskamp omgående går i gang lige så snart, stemmerne er optalt. Tænker man nemlig efter, er der utrolig lidt information i et simpelt kryds på stemmesedlen. Krydset siger kun noget om vælgerens endelige standpunkt, ikke noget om motiver og årsager til, at standpunktet blev, som det blev. Folkeafstemninger har desuden en iboende polariserende effekt, fordi det ikke er muligt for vælgeren at sige »ja, på betingelse af...« eller »nej, såfremt...«. Kun et nøgent ja eller nej er muligt. Det er derfor nærliggende, at enhver efterfølgende lægger sin egen fortolkning ind i afstemningsresultatet og drager forskellige konklusioner med hensyn til, hvilke konsekvenser det skulle have for den fremtidige EU-politik.

Men først skulle ja-partiernes ledende politikere komme sig over det meget alvorlige nederlag de vitterlig havde fået. De var ganske enkelt rystede. Det illustreredes fortættet af TV-nærbillederne af statsminister Poul Nyrup Rasmussens blanke øjne og grødede sangstemme og af økonomiminister Marianne Jelveds erklæring om, at det var den værste dag i hendes politiske liv. De finansielle markeder derimod tog resultatet med knusende ro. Der blev ikke spekuleret mod kronen og renten forblev stabil.

Hvilke konsekvenser afstemningsresultatet skulle have for den fremtidige danske EU-politik blev hovedtemaet, da Folketinget samledes den 3. oktober for at tage hul på det nye folketingsår. Dansk EU-politik var nu kommet ind i en ny og uprøvet situation. De andre EU-lande havde hidtil givetvis haft den opfattelse, at de danske forbehold var midlertidige. De havde behandlet Danmark og forhandlet med de danske repræsentanter ud fra en forventning om, at forbeholdene blev afskaffet. Den forventning var ikke længere til stede. Forbeholdene stod nu ved magt og ville være gældende i en rum tid, som det udtryktes.

For Enhedslisten og Dansk Folkeparti var det indlysende, at afstemningsresultatet måtte føre til en ændring af det mandat, regeringen skulle forhandle på grundlag af under regeringskonferencen i Nice i december. De krævede mandatet omskrevet, så det blev pålagt regeringen at nedlægge veto mod indførelsen af flertalsafgørelser på social- og arbejdsmarkedsområdet. De henviste til, at det havde regeringspartierne lovet vælgerne under valgkampen. Statsministeren erklærede, at regeringen ikke ville medvirke til flere flertalsafgørelser på social- og arbejdsmarkedsområdet, hvis de på nogen måder medvirkede til at undergrave dansk social- og arbejdsmarkedspolitik, men regeringen og de øvrige ja-partier afviste klart at ændre mandatet. Socialistisk Folkeparti var noget mere

uldne i deres udtalelser, nu da folkeafstemningen var overstået. På et af statsministeren indkaldt møde mellem lederne af Folketingets partier den 11. oktober blev det klart, at Socialistisk Folkeparti ikke ville medvirke til en skærpelse af mandatet. Det afgørende var ikke at ændre mandatet, men hvad regeringen kom hjem med efter regeringskonferencen. Det ville Socialistisk Folkeparti så tage stilling til på et hovedbestyrelsesmøde den 6. – 7. januar 2001. Nej-siden var dermed blevet splittet, og fortrydelsen og bitterheden hos Dansk Folkeparti og Enhedslisten var stor. De parallelt løbende forhandlinger mellem regeringen og Socialistisk Folkeparti om finansloven havde givetvis medvirket til, at Socialistisk Folkeparti ikke ønskede at sætte hårdt mod hårdt. Socialistisk Folkeparti gav endvidere sammen med ja-partierne sin tilslutning til udarbejdelsen af en hvidbog om dansk EU-politik. Under hele dette forløb var JuniBevægelsen og Folkebevægelsen mod EU totalt koblet ud.

Forhandlingerne på regeringskonferencen om udarbejdelsen af den nye EU-traktat blev dramatiske, komplicerede, langvarige og momentvis kaotiske. Da de sidste kompromiser efter godt fire døgn forhandlinger var faldet på plads den 11. december kl. 4.15 om morgenen, kunne de danske forhandlere med tilfredshed konstatere, at det var lykkedes – godt hjulpet af et kompliceret sæt af indbyrdes modstridende interesser mellem de 15 medlemslande – at fastholde de vitale danske interesser. Optagelsen af nye medlemslande kunne nu påbegyndes, Danmark havde fortsat i en årrække én kommissær, ændringerne af stemmewægtene til fordel for de store lande og den mindre danske repræsentation i Europaparlamentet var til at leve med, og antallet af områder, hvor beslutningsproceduren blev ændret fra enstemmighed til flertalsafgørelse, var blevet kraftigt reduceret i forhold til det oprindelige udspil fra det franske formandskab. De for Danmark mest ømtålelige områder blev derfor ikke ændret. Helt af-

gørende var, at traktaten ikke indeholdt bestemmelser, der indebar afgivelse af dansk suverænitet. Dette bekræftedes senere af Justitsministeriet, – og af Socialistisk Folkepartis hovedbestyrelse. Traktaten skulle derfor ikke sendes til folkeafstemning.

Da Nice-traktaten var i hus, fik folkeafstemningsresultatet den 28. september en noget uventet konsekvens. Den 20. december meddelte udenrigsminister Niels Helveg Petersen ganske overraskende, at han efter næste otte år som udenrigsminister trak sig tilbage fra posten. Han begrundede sin beslutning med, at han ikke var den rigtige til at administrere de danske EU-forbehold. Det kunne han ikke gøre helhjertet, fordi de efter hans opfattelse var grundlæggende i strid med Danmarks interesser. Det var en begrundelse, der aftvang respekt i offentligheden. Han ville nu vende tilbage til folketingsarbejdet som menigt medlem og ubundet af ministeransvar aktivt deltage i debatten om Danmarks placering i Europa. En omdannelse af regeringen var allerede blevet nødvendig, fordi forsvarsminister Hans Hækkerup til januar 2001 skulle fratræde sin stilling for at overtage posten som FN's civile administrator i Kosovo. Med Niels Helveg Petersens tilbagetræden var der nu åbnet op for en større og mere gennemgribende rokade, da også de radikale ministerposter var kommet i spil. Muligheden for at sammensætte et nyt regeringshold, der kunne tage kampen op med oppositionen frem til valget, var til stede.

Statsminister Poul Nyrup Rasmussen og vicestatsminister, økonomiminister Marianne Jelved handlede hurtigt, inden kandestøberierne internt i regeringspartierne og i offentligheden fik for frit løb. Den 21. december blev den nye regering præsenteret. Ny udenrigsminister blev Mogens Lykketoft (S) og i stedet blev Pia Gjellerup (S) Danmarks første kvindelige finansminister. Hendes erhvervsministerium blev overtaget af Ole Stavad (S) og den nyudnævnte Frode Sørensen

(S) blev skatteminister. Jan Trøjborg (S) indtog det ledigtblevne forsvarsministerium og posten som udviklingsminister gik til den nyudnævnte Anita Bay Bundegaard (RV). To ministre blev afskediget, sundhedsminister Sonja Mikkelsen (S) og by- og boligminister Jytte Andersen (S). De blev erstattet af henholdsvis Arne Rolighed (S) og Lotte Bundsgaard (S). Antallet af ministre udvidedes med én, idet Margrethe Vestager (RV) afgav kirkeministeriet til Johannes Lebech (RV). Skumlerier i det radikale bagland om, at Marianne Jelved havde solgt den tunge udenrigsministerpost for billigt, blev tilbagevist med, at det var meget bevidst, at de radikale havde sat sig på holdningsministerierne, som hun udtrykte det. To af ministrene havde ikke siddet i Folketinget, Anita Bay Bundegaard og Arne Rolighed. Noget sådant bliver sjældent mødt med begejstring i folketingsgrupperne. Arne Rolighed måtte i øvrigt have dispensation fra bestemmelsen i Socialdemokratiets partivedtægter om, at ingen kan udpeges til en ministerpost, før de har været medlem af partiet i mindst to år. Han havde været medlem i to dage.

Regeringens finanslovsforslag indeholdt ingen politiske overraskelser eller nyskabelser og finanslovsforhandlingerne fulgte mønstret fra forrige år. Ingen af partierne forventede endsige stiledde efter et stort bredt forlig omfattende Venstre og Det konservative Folkeparti, men mindre delforlig var ikke udelukket. Centrum-Demokraterne erklærede sig rede til at indgå forlig med regeringen og Socialistisk Folkeparti på delområder og regeringen kunne på andre områder arbejde for at få et flertal sammen med Socialistisk Folkeparti og Enhedslisten. Kludetæppe modellen blev med andre ord igen taget i anvendelse. At regeringen uanset forligskombinationerne kunne få vedtaget en finanslov var givet, fordi Venstre og Det konservative Folkeparti under alle omstændigheder ville stemme for ved 3. behandling. De ville ikke bruge finansloven til at afprøve regeringens parlamentariske basis.

Regeringen koncentrerede forhandlingsindsatsen om Socialistisk Folkeparti og Enhedslisten og allerede den 10. oktober kunne den præsentere et indgået delforlig, Ældrepakken, med en beløbsramme på 1,5 milliarder kroner, som blandt andet betød øget varmehjælp og helbredstillæg til de økonomisk dårligst stillede ældre. Udgifterne hentedes ved at fastfryse personfradraget i indkomstskatten på 2000 niveau. Regeringen fortsatte forhandlingerne med partierne, men efter at den havde afsluttet endnu et par delaftaler om arbejdsmiljø og miljø med venstrefløj, valgte Venstre og Det konservative Folkeparti den 4. november at indstille deres forhandlingsaktivitet.

Herefter kunne finansministeren den 5. november præsentere den lange stribe af færdigforhandlede aftaler. Langt hovedparten var indgået med Socialistisk Folkeparti og Enhedslisten, nogle med Centrum-Demokraterne og enkelte med de to store borgerlige partier. Medens Enhedslisten ved 2. behandlingen kun ville stemme for de delaftaler, de var med i, men stemme imod den samlede finanslov ved 3. behandlingen, så ville Socialistisk Folkeparti stemme for også ved 3. behandlingen. Den fandt sted den 14. december og blev et ideologisk hårdt opgør om velfærds- og skattepolitikken mellem regeringen og dens støttepartier på den ene side og Venstre og Det konservative Folkeparti på den anden. Medens regeringen blev angrebet for kun at kunne skabe velfærd gennem øgede skatter og afgifter, svarede den igen med at anklage den borgerlige opposition for at skjule, hvor i velfærden der skulle skæres, hvis Venstres skattestop skulle realiseres, endsige hvis skatten skulle sættes ned, som de konservative ønskede. For den, der for et øjeblik skulle have glemt, at et folketingsvalg senest skulle afholdes til marts 2002, var finanslovsdebatten en ordrig påmindelse.

Finanslovsdebatten kunne således isoleret set give det indtryk, at et uforsonligt politisk kli-

ma prægede dansk politik. Men den danske kompromis og koncensus orienterede politiske kultur var stadig rådende, for kun få dage før havde de selv samme partier, der under finanslovsdebatten demonstrerede stor uenighed, indgået et omfattende og vidtrækkende forlig om en ny førtidspensionslovgivning.

Forhandlingerne om det meget komplekse stofområde havde stået på i flere år, men i begyndelse af december så det ud til, at der var mulighed for indgåelsen af et stort og bredt forlig om de grundlæggende principper for et helt nyt system for de fremtidige førtidspensionister og folk på fleksjob. Blandt grundprincipperne i det nye system var, at de hidtil gældende fire satser fra 2003 skulle erstattes af én sats, og at der etableredes et rummeligt arbejdsmarked, hvor flere med nedsat arbejdssevne skulle have mulighed for at have et arbejde på særlige vilkår, fleksjob, fremfor en tilværelse på passiv forsørgelse.

Men der opstod i den aller sidste fase af forhandlingerne en uenighed mellem Socialdemokratiet og især Socialistisk Folkeparti på den ene side og de borgerlige partier på den anden side om, hvorvidt folk på fleksjob skulle være medlem af en arbejdsløshedskasse er ej, og om arbejdsløshedskasserne skulle administrere den efterlønsydelse, som fleksjobberne skulle kunne få, når de fyldte 60 år. De borgerlige partier mente nej, og det standpunkt stod de meget fast på det. Efter en kort, men intens nervekrig, et nyt udspil fra regeringen der imødekom Det konservative Folkeparti og Venstre's synspunkter vedrørende a-kassernes rolle i det nye system samt forhøjelsen af nogle satser efter krav fra Socialistisk Folkeparti, blev forliget endeligt indgået den 8. december. Alle partier undtagen Enhedslisten og Dansk Folkeparti deltog i forliget. Det samarbejdende folkestyre var stadig en realitet i dansk partipolitik.

Med den eksklusions- og udmeldelsesbølge, som blandt andet reducerede Dansk Folkepartis folketingsgruppe fra 13 til 10 medlemmer (se Økonomi og Politik nr. 3, 2000 side 82ff.) var forhåbningen i partiledelsen, at den værste uro i partiet var overstået. På partiets sommergruppemøde den 1. august imødekom ledelsen noget af den kritik, der var rejst mod den, ved at vedtage en forretningsorden for folketingsgruppen. Men ledelsesstilen ville ikke blive ændret, og det kunne ingen være i tvivl om efter sommerens begivenheder. Pia Kjærsgaard og partiets pressechef Søren Espersen led et nederlag i deres forsøg på at udnytte Østrig-sagen i partiets kampagne for et nej til euroen. Pia Kjærsgaard, Kristian Thulesen Dahl, Mogens Camre og Søren Espersen rejste den 9. august til Wien for på den måde at vise sympati for den østrigske regering og modstand mod, at EU blandede sig i landenes indre anliggender. Det konservative regeringsparti ÖVP ville imidlertid ikke mødes med partiet med den begrundelse, at Dansk Folkeparti var et højrepopulistisk og antieuropæisk parti. Da delegationen var landet i Wien aflyste også Frihedspartiet et planlagt møde. Et besøg i EU's center for overvågning af racisme og fremmedhad (EUMC), som efter Pia Kjærsgaards opfattelse mindede om den østtyske statssikkerhedstjeneste Stasi, afslørede ikke – mod partiets forventning – nogen sagsmappe om Pia Kjærsgaard eller andre af partiets medlemmer. Hvad der skulle have været en for partiet positiv pr-begivenhed, havde udviklet sig til en fiasko.

Men hverken den fejlslagne mediebegivenhed, de gennemførte eksklusioner eller fastholdelsen af den stramme topstyring af partiet mødte den mindste kritik fra de 622 delegerede på partiets årsmøde den 2.-3. september. Det var euro-afstemningen og partiets normale mærkesager, der var i centrum for de politiske indlæg. For at få råd til forbedringer af de ældres vilkår og afskaffelsen af ventelisterne på sygehusene opgav partiet

kravet om en nedsættelse af personskatten til 30 procent. Det fik fuld tilslutning. Med den nye økonomiske linie var et vigtigt skridt taget væk fra protest- og overbudspolitik i retning af en mere realistisk indstilling til den økonomiske virkelighed, et skridt der var nødvendigt, hvis partiet skulle gøre sig forhåbninger om at opnå direkte parlamentarisk indflydelse under en eventuelt kommende borgerlig regering.

Trods det fredelige og »glade« årsmøde fortsatte uroen i det organisatoriske bagland. I løbet af efteråret blev flere medlemmer i Vestsjællands, Viborg og Århus amter ekskluderet eller de meldte sig ud i protest mod topstyringen. Den 20. september meddelte Mogens Andreasen og Inge Refshauge, at de frem til næste folketingsvalg repræsenterede det den 8. april grundlagte Det Liberale Højre, som forsøgte at indsamle de nødvendige godt 19.000 underskrifter, så det kunne opstille til folketingsvalg. Det var et forehavende, der endnu ikke var lykkedes for Fremskridtspartiet. Og det viste sig da også, at det var endda særdeles beskedent, hvad det nystiftede parti formåede i den henseende. Så allerede 25. november samledes 150 tidligere medlemmer af Dansk Folkeparti for at markere dannelsen af endnu et nyt parti Demokratisk Folkeparti. Blandt deltagerne var Inge Refshauge. Også De Frie Demokrater forsøgte at kapre frafaldne medlemmer fra Dansk Folkeparti. Det var ikke tilbud på højrefløjen, det skortede på.

Men der var ikke kun afgang fra Dansk Folkeparti. Den 19. oktober besluttede partiets Sønderborgkreds at opstille sognepræst og samfundsdebattør Søren Krarup som folketingskandidat. Han blev et par uger senere fulgt af sognepræst Jesper Langballe, som opstillede i Viborg. Endelig blev det offentliggjort den 9. november, at det mangeårige socialdemokratiske medlem af Københavns Borgerrepræsentation Karin Storgaard havde skiftet til Dansk Folkeparti.

Ud fra de løbende meningsmålinger at dømme var der mange andre vælgere, der havde forladt Socialdemokratiet og blandt andet gået til Dansk Folkeparti. Det skabte mismod, forvirring og strategiproblemer i Socialdemokratiet. Udlændingepolitikken voldte fortsat problemer. Indenrigsminister Karen Jespersens forslag i begyndelsen af september om at lade en arbejdsgruppe bestående af fem eksperter kulegrave, hvor mange indvandrere og efterkommere af indvandrere der ville være i Danmark om 20 år samt udtalelser om, at de mest kriminelle asylsøgere skulle isoleres på et afsides liggende sted, for eksempel på en øde ø, vakte kritik og modstand fra dele af det socialdemokratiske bagland og, hvad der var nok så vigtigt, fra den radikale regeringspartner. Regeringssamarbejdet ville blive meget hårdt belastet, hvis socialdemokraterne fortsatte den hårdere kurs. På et møde den 11. september lovede indenrigsministeren i højere grad fremover at tage egne og radikale ordførere med på råd, inden hun kom med lignende udmeldinger. Men problemet bestod fortsat, selvom det på et endnu et møde den 13. september aftaltes, dels at vente med at nedsætte arbejdsgruppen indtil det allerede eksisterende materiale var gennemanalyseret, dels at oprette et eller flere særlige centre med en særlig politiovervågning for kriminelle asylsøgere samt endelig, at sagsbehandlingstiden skulle afkortes markant.

På den socialdemokratiske kongres i Ålborg den 13.-17. september blev udlændingepolitikken ved siden af euroafstemningen et centralt tema. Karen Jespersen modtog stærk kritik fra LO's formand Hans Jensen og miljøminister Svend Auken, medens statsminister Poul Nyrup Rasmussen støttede hende i mere forsonende vendinger. Den generelle stemning blandt et flertal af de godt 900 delegerede på kongressen fornemmedes at være positiv over for indenrigsministeren. I hvert fald blev hun mødt med stående bifald, da hun på kongressens sidste dag for første gang

gik på talerstolen for at komme med et indlæg om euro-afstemningen. Eksistensen af forskellige fløje i partiet – også i dette spørgsmål – stod ikke til at skjule. Gloserne »strammere« og »slappere« blev i stigende grad brugt af pressen, når debatten i partiet skulle karakteriseres.

Derfor, og på grund af den nederlagsstemning nej'et den 28. september og den fortsat lave tilslutning i meningsmålingerne (22 til 26 procent) havde skabt, afholdt partitoppen under stor mediebevågenhed den 28. november et 24-timers strategimøde i Havnsø. Konkrete udspil kom der ikke ud af mødet, men partiet ville i den kommende tid koncentrere sig om at gøre regeringens politik og resultater synlige, konkrete og nærværende for vælgerne samt stoppe oppositionens »køren-på-frihjul« ved at afkræve den herunder især Venstre konkrete svar på, hvad de ville.

Noget af det, Venstre ville, blev – i hvert fald på det principielle plan – fremlagt på partiets landsmøde den 28. – 29. oktober. Partiformand Anders Fogh Rasmussens åbningstale var koncentreret om EU-politikken efter nej'et den 28. september. Han fastslog, at Venstre stadig ønskede forbeholdene afskaffet, men at det ikke var realistisk i en række år frem. Der burde udarbejdes et kompetencekatalog over, hvad medlemsstaterne skulle tage sig af, og hvad EU skulle tage sig af, som sammen med et charter om borgernes grundlæggende rettigheder skulle indskrives i en ny EU-traktat. Det vakte nogen debat og modstand fra blandt andre Birthe Rønn Hornbech, at Venstres ledelse trods partiets principielle modstand mod overvågning af, om medlemstaterne overholdt menneskerettighederne, var parat til at støtte initiativer i den retning. Partiets skattestoppolitik blev fastholdt, ligesom indførelsen af flere frie valg på de traditionelle velfærdsområder blev fremhævet. Det gjorde også kravet om hårde straffe og en markant stramning af udlændingepolitikken. Med de skarpe udfald

Anders Fogh Rasmussen leverede mod regeringen og mod statsministeren og hans tydelige irettesættelse af de ventrepolitikere, der med Birthe Rønn Hornbech i spidsen var kommet med individuelle udmeldinger, der kunne skabe flimmer om partiets linie, kunne ingen være i tvivl om, at Venstre var parat til – for ikke at sige var begyndt på valgkampen. En valgkamp som han for øvrigt forventede ville blive beskidt.

Venstres krav på rets- og udlændingeområdet blev mødt med dybe panderynker fra de to midterpartier, der var tiltænkt at indgå i den venstre-ledede firkloverregering: Kristeligt Folkeparti og Centrum-Demokraterne. På sidstnævntes landsmøde den 11. – 12. november blev der lagt luft til Venstre. Dels var der stærk kritik af, at Venstre ikke længere ville være med til at afvikle ejendomsværdiskatten (den tidligere lejeværdi) over fire år, således om det ellers var aftalt mellem de borgerlige partier i maj 1997, dels kritik af Venstres og Det konservative Folkepartis adfærd under finanslovsforhandlingerne. De havde ført blokpolitik, og det ville Centrum-Demokraterne ikke være med til. De ville søge indflydelsen, der hvor den kunne fås, og derfor ville partiledelsen heller ikke melde ud, hvem den ville støtte efter valget. Det ville først blive meddelt, når valget var blevet udskrevet.

Der var ikke sket ændringer i samarbejds-mønstret i dette halvår. Regeringen havde med indgåelsen af finanslovsaftalerne med venstrefløjen stadig sit parlamentariske grundlag i orden. Hovedkonfliktlinien i den politiske debat gik stadig på, om det kommende valg skulle føre til en socialdemokratisk ledet eller en Venstre ledet regering. Væsentligt for, at det sidste kunne blive tilfældet, var, hvorledes Venstre ville håndtere det strategiske dilemma, partiet var spændt ud i mellem at søge firkloverregeringen genetableret, eller at stile efter det rene borgerlige flertal bestående af Det konservative Fol-

keparti og Dansk Folkeparti, hvor centerpartiernes støtte ville være overflødig. Venstres officielle politik var at søge firkløveret dannet, men Dansk Folkeparti erklærede jævnligt, at det under ingen omstændigheder ville støtte en borgerlig regering, som Centrum-Demokraterne var medlem af. Men ville partiet, når det kom til stykket forhindre dannelsen af en borgerlige regering, hvis det ikke fik sin vilje – således som det havde været

tilfældet med Fremskridtspartiet i 1975 – eller ville partiet se sig tvunget til affinde sig med situationen og acceptere en ny firkløver-regering. Regeringsdannelsen kunne blandt meget andet gå hen og blive en afgørende lakmusprøve på Dansk Folkeparti's parlamentariske placering og fremtidige rolle i dansk politik.

Manuskriptet afsluttet 26. februar 2001.